

Paasitornista komeasti

Maarit Mannila

Sirpa Haila: Paasitornin tarina. Graafinen suunnittelu Aimo Katajamäki.

Helsingin Työväenyhdistys ry, 2001. 207 s. Sid. 190 mk

Taidehistorioitsija Sirpa Hailan Paasitorniksikin kutsutun Helsingin työväentalon arkkitehtuuria analysoiva teos *Paasitornin tarina* on uraa uurtava. Joistakin suomalaisista työväentaloista on tehty historiikkeja paikallishistoriallisesta ja työväenperinteen näkökulmasta ja työväentalokantaa on aikaisemmin lähinnä vain kartoitettu. Helsingin työväenyhdistyksen historia on kirjoitettu ja julkaistu jo aikaisemmin. Haila pestattiin paitsi kirjoittamaan talosta ja sen arkkitehtuurista myös palvelemaan rakennuksen korjaushanketta, jossa oli asetettu tavoitteeksi mm. entistää taloa alkuperäisasuun. Siksi oli aika pohtia aikanaan tehtyjen tyylivalintojen perusteita: "Mistä ajatus ja arvomaailmasta ne [valitut tyyli] kertovat?"

Arkkitehti Karl Lindahlin piirtämä Helsingin työväenyhdistyksen kolmikerroksinen kivitalo valmistui vuonna 1908. Pääosa talon tilaohjelmasta käsitti kokoontumistiloja tai suuremman joukon toimintaan tarkoitettuja tiloja, saleja. Toisaalta haluttiin tarjota tiloja työväestön sivistysharrastuksille, mutta samalla pyrittiin korkeaan taloudelliseen tuottoon ravintoloilla, elokuvateatterilla ja vuokratuloilla. Lindahl sai suunnitella ja piirtää interiööreihin korkealaatuisin materiaalein ja pintakäsittelyin toteutettavia koristeluja, vaikka yhdistys oli edelleenkin vähävarainen. Vuosina 1924-25 rakennusta laajennettiin merkittävästi,

edelleen arkkitehtina Karl Lindahl.

"Talon" historiaan sisältyy valtakunnallisesti keskeisiä vaiheita, mm. vuoden 1918 tapahtumat. Helsingin työväestölle rakennuksella torneineen on ollut suuri symbolinen merkitys ja siitä on muistuttanut rakennuksen kuva yhdistyksen painotuotteissa eri aikoina. Tiloja on kautta aikojen käsitelty käyttötarkoitusten ehdoilla. Ravintolatiloja on kohdeltu kuten muuallakin, yhä kiihtyvällä tahdilla uudistaen. Viimeksi on kuitenkin päädytty

kunnioittamaan alkuperäistä ja varhaista asua ja sisätilojen entistämistyöt ovat juuri valmistuneet. Taloa markkinoidaan nyt korkeatasoisena kokouskeskuksena.

Näyttämö- ja puffettimaailmasta graniittilinnoihin

Helsingin työväentalon arkkitehtuurin suhteen oltiin alusta lähtien kunnianhimoisia. Aluksi taloa oltiin rakentamassa Kansakoulukadun varrelle, ja sinne saatiin suunnitelmat tunnetulta ja tunnustetulta Gesellius, Lindgren & Saarisen arkkitehtitoimistolta. Kun rakennuspaikaksi varmistuikin Säästöpankinranta Hakaniemessä, järjestettiin arkkitehtikilpailu, jonka Lindahl vuonna 1906 voitti.

Suomen harvoista kivrakenteisista työväentaloista ensimmäisen rakensi Tampereen työväenyhdistys. Tämä kolmikerroksinen kivitalo, rakennusmestarin suunnittelema, myöhemmin huomattavasti vielä laajennettu, on Hailan mukaan ollut Suomen työväentaloista ainoa merkitykseltään ja kooltaan Helsingin työväentaloon verrattavissa oleva. Vuoden 1906

tienoilla työväentaloja pystytettiin Suomessa valtava määrä, monissa kunnissa vähän joka kylään.

Kyseessä oli yleensä pieni puurakennus, joka saatiin aikaan nopeasti ja vähin kustannuksin pienehköstä ja käytetystä hirsirungosta. Myöhemmin niitä yleensä vähitellen laajennettiin ja joskus korvattiin uudella kookkaammalla. Tärkeintä oli saada aikaan kokoontumistila ja siihen liittyvä näyttämö sekä jonkinlainen keittiö ja puffetti. Uudisrakennusten piirustukset olivat yleensä rakennusmestarien käsialaa, joskus itseoppineenkin sellaisen.

On myös työväentaloja, joiden suunnittelu on annettu maan eturivin arkkitehdille. Kotkan työväentalon suunnittelu annettiin Arkkitehtitoimisto Gesellius, Lindgren & Saariselle, samoin kuin Helsingin työväentalo ennen kuin sen lopullinen sijoitus Hakaniemeen varmistui. Jyväskylän työväentalon sai 1920.luvun alkupuolella suunnitella Alvar Aalto, joka hoiti työn siinä missä suojeluskuntatalojenkin suunnittelun.

Kun Helsingin työväentalon tyyliä ryhtyy pohtimaan, graniittijulkisivut johdattavat ajatukset aluksi 1800.1900.lukujen vaihteen arkkitehtuuriin luonnonkivijulkisivuineen. Graniittijulkisivut eivät kuitenkaan sisällyneet arkkitehdin ensimmäisiin suunnitelmiin. Sirpa Haila osoittaa, että Lindahlin ensimmäinen suunnitelma rapattuine julkisivuineen ei erityisesti poikennut naapurustosta, joka rakennettiin samoihin aikoihin, vuosisadan vaihteen kansallisromanttisen innostuksen tasaannuttua.

Rakennuspaikalta perustustöiden yhteydessä louhittu kallio, joka osoittautui hyvälaatuiseksi graniitiksi, muutti suunnitelmia. Arkkitehti sai piirtää julkisivut uudestaan, nyt rappauspinnan sijasta graniitilla päällystettyinä. Ohjeeksi

annettiin, että liikoja koristeluja ei niihin tullut sijoittaa. Peruste oli taloudellinen, ei näkemys yksinkertaisuuden kauneudesta. Laajennusosan julkisivuihin tehtiin 1920.luvulla vielä samanlainen graniittiverho.

Helsingin työväentalo: proletariikklassismia?

Helsingin työväentalo on monella tavalla poikkeuksellinen toteutus suomalaisten työväentalojen joukossa mm. sijaintinsa, kokonsa, näkyvyytensä, arkkitehtuurinsa ja sen toteutuksen korkean laadun ansiosta. Sen vuoksi keskeiset kysymykset sitä tutkittaessa ovat toisenlaisia kuin suomalaisten työväentalojen ehdottoman enemmistön kohdalla tulisi kyseeseen.

Teoksella on kuitenkin laajempaa kantavuutta, sillä muodonannolle etsitään mahdollisia juuri työväenasteesta peräisin olevia perusteita ja pohditaan, kelpasiko työväestölle porvariston suosima klassismi vai oliko sittenkin kyseessä proletariikklassismi. Erialaisten valintojen perusteiden pohdiskelu kuuluu kirjan parhaisiin anteihin. Arkkitehtuurinäkemystä tai valintojen perusteita ei ole Helsingin työväentalon rakentamiseen liittyviin asiakirjoihin aikanaan kirjattu, mutta eipä yleensä missään muussakaan rakennushankkeessa. "Työväenyhdistyksen taholla rakennuksen tyylikysymyksiin ei otettu kantaa", kuten Haila toteaa.

Teosta kirjoitettaessa on ajateltu ensisijaisena lukijakuntana sitä "suurta yleisöä", joka on tuntenut talon omakseen. Teksti on kirjoitettu ilman alaviitteitä: "Lukijaa ei ole tahdottu rasittaa lähdeviitteillä". Lähteistä kiinnostunutta lukijaa on kuitenkin autettu esittämällä lähdeluettelo lukukohtaisesti. Tulevaa lukijakuntaa on ehkä myös ajateltu, kun on päädytty jäsentämään teos vuosikymmenittäin jaksottuviksi luvuiksi. Näin teoksesta on helpompi löytää se ajanjakso ja ne

tapahtumat, joissa itse on ollut aikoinaan mukana tai jotka muuten kiinnostavat. Työ on kuitenkin tehty myös arkkitehtuurihistorian alan ammattilaisten käyttöön. Arkistotutkimus on ollut laaja ja relevantit lähteet on käyty läpi.

Poikkeuksellinen kuvamateriaali

Teoksen kuvitus on hyvin suunniteltu. Koska esimerkiksi juuri 1920-luvun interiöörien ornamenttiikka Suomessa on vielä oikeastaan kartoittamatta, tällaisten yksittäistapausten, joissa aineistoa on luonnospiirustuksista lähtien, aineiston julkaiseminen on ansiokas teko. Teoksessa on värikuvina arkkitehti Lindahlin pääpiirustukset ja luonnospiirustuksia sekä runsaasti värivalokuvia talon nykyisestä asusta ja mustavalkokuvia aikaisemmista vaiheista. Mukana on myös kiinnostavaa muuta aineistoa, kuten Arkkitehtuuritoimisto Gesellius, Lindgren & Saarisen työväentalopiirustukset vuodelta 1904.

Suomessa on edelleen olemassa useita satoja työväentaloja, joiden säilyttämistä – samoin kuin seurantalostenkin – Opetusministeriö tukee korjausavustuksilla ja Suomen Kotiseutuliiton kautta tapahtuvalla neuvonnalla. Korjaus- ja entistämishankkeisiin liittyy yleensä myös rakennushistoriallista selvitystyötä. Vaikka nyt julkaistu Helsingin työväentalon rakennushistoria ei paljonkaan auta muiden suomalaisten työväentalojen rakennushistoriaa selvitettäessä, Hailan tarkastelutapa voi auttaa ymmärtämään joitakin ratkaisuja muissakin kohteissa. Ongelmahan on, että mistään muusta työväentalosta ei juuri voi löytää näin hyvin lähdeaineistoa. Kun maaseudun työväentaloista ei usein löydy tai edes ole tehty piirustuksia, Helsingin työväentalon suunnitteluvaiheesta on olemassa arkkitehdin yksittäiset detaljipiirustuksetkin. Lisäksi käytettävissä on runsaasti valokuvia, joita on otettu eri aikoina, erilaisissa tilaisuuksissa. Samaan aikaan Hailan työn kanssa toteutettujen rakennuspintojen väritystutkimusten tulokset on tässä yhteydessä onneksi voitu saattaa laajempaan tietoisuuteen. Itse väritystutkimusdokumentointi samoin kuin Hailan laatimat yksityiskohtaisemmat aineistot kuten piirustusluettelot löytyvät Helsingin työväenyhdistyksen arkistosta.

Esimerkillistä arkkitehtuurihistoriaa

Sirpa Haila on jo aikaisemmin osoittanut taitonsa tarkastella arkkitehtuurihistoriaa poliittisen historian näkökulmasta. Esimerkiksi vuonna 1998 ilmestyneessä teoksessaan *Suomalaisuutta rakentamassa* Haila käsitteli fennomaanien kulttuuripoliittisia vaikutuksia ja erityisesti arkkitehti, vapaaherra Sebastian Gripenbergin toimintaa. Lisäksi niin edellä mainitun teoksen kuin myös *Paasitornin tarina* -kirjan merkittävää antia on aikaisemmin tutkimuksen ulottumattomiin jääneen arkkitehdin tuotannon ja toiminnan selvittäminen laajemminkin. Haila tuo tuloksiaan esiin jo tässä yhteydessä, vaikka tarkoituksena on ollut jatkaa ja kirjoittaa esimerkiksi Lindahl-monografia.

Helsingin työväentalon historia -työ osoittaa, miten kytkemällä yksittäisen rakennuksen ja jopa yksittäiset rakennusdetaljit laajempiin yhteyksiin voi paremmin ymmärtää kokonaisuutta. Arkkitehtuuri tai tyyli ei avaudu vain yksittäisiä muotoja, detaljeja tai värikyisiä analysoimalla, niin kuin monesti yritetään.

Kirjoittaja on rakennustutkija, filosofian maisteri ja taidehistorian jatko opiskelija Helsingin yliopistossa

